

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI'NDAKİ
BECERİLERİN 6. SINIF DERS KİTABINA YANSIMASI

YAZAR
Büşra ÇELEBİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi Emrah AKMAN

ORDU- 2024

TEZ KABUL SAYFASI

Büşra ÇELEBİOĞLU tarafından hazırlanan “**2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki Becerilerin 6. Sınıf Ders Kitabına Yansıması**” başlıklı bu çalışma, **18.07.2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Doç. Dr. Aylin Yazıcıoğlu Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi / Eğitim Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Tuba Acar Erdol Ordu Üniversitesi / Eğitim Fakültesi	İmza
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Emrah Akman Ordu Üniversitesi / Eğitim Fakültesi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Büşra ÇELEBİOĞLU

ÖZET

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ BECERİLERİN 6. SINIF DERS KİTABINA YANSIMASI

BÜŞRA ÇELEBİOĞLU

Çalışmanın amacı 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan becerilerin 6. sınıf ders kitabına yansımalarını incelemektir. Çalışma 6. sınıf ders kitabı ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile sınırlıdır. Çalışmanın amacı doğrultusunda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, öğretim programında yer verilen 9 beceri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın ders kitabı yazarlarına, yazdıkları kitaplara becerilerin nasıl yansıdığını görme olanağı vereceği düşünülmektedir. Araştırmada nitel araştırma modellerinden biri olan doküman analizi deseni kullanılmıştır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan becerilerin ders kitabına yansımaları doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda ise şu bulgulara ulaşılmıştır: Eleştirel düşünme becerisi, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi, araştırma becerisi ve politik okuryazarlık becerilerine kitapta yer verilme durumu bakımından yeterli görülmüştür. Girişimcilik ve yenilikçilik becerisine yer verilme durumu ise yetersiz görülmüştür. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi değerlendirme temasında, mekanı algılama becerisi etkinlik ve değerlendirme temasında, harita okuryazarlığı becerisi ise etkinlik, değerlendirme ve görsel temasında yetersiz görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Öğretim Programı, Beceri.

ABSTRACT

DEPARTMENT OF EDUCATIONAL SCIENCES

DEPARTMENT OF CURRICULUM AND INSTRUCTION

REFLECTION OF THE SKILLS IN 2018 SOCIAL STUDIES CURRICULUM ON THE 6TH GRADE TEXTBOOK

Büşra ÇELEBİOĞLU

The aim of the study is to examine the reflection of the skills in the 2018 social studies curriculum on the 6th grade textbook. For this aim, the textbook was evaluated based on the 9 skills which given in the curriculum. It is also thought that this study will give textbook authors the possibility to see how the skills are reflected in the books which they write. Document analysis design, one of the qualitative research models, was used in the study. The reflections of the 2018 social studies curriculum skills on the textbook were examined by document analysis method. As a result of the study, the following findings were obtained: The inclusion of critical thinking, correct, beautiful and effective use of Turkish, research and political literacy skills in the book was sufficient. The inclusion of entrepreneurship and innovation skills was deemed insufficient. The ability to perceive time and chronology was found inadequate in the evaluation theme, the ability to perceive space in the activity and evaluation theme, and the map literacy skill in the activity, evaluation and visual theme.

Key Words : Social Studies, Textbook, Curriculum, Skills.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın başlangıcından tamamlanmasına kadar bütün süreci titizlikle takip eden ve konu belirleme, yazım, kontrol gibi aşamalarda beni yönlendiren tez danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Emrah AKMAN'a ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana çok şey katan değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Şenol SEZER, Sayın Doç. Dr. Sanem TABAK ve Sayın Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL'a teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini hep hissettiğim annem, babam ve kardeşlerim ile bu çalışmada ve hayatın her alanında yanımda olan değerli eşime teşekkür ederim. Bu tez yüksek lisans eğitimimin başlangıcından sonuna kadar benimle birlikte olan, daha dünyaya adım atmadan derslere birlikte katıldığım;

Ece'ye

annesi tarafından ithaf edilmiştir.

Büşra ÇELEBİOĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Problem Cümlesi.....	2
1.2.1 Alt Problemler	2
1.3 Araştırmanın Amacı	2
1.4 Araştırmanın Önemi.....	2
1.5 Araştırmanın Varsayımları.....	3
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.7 Araştırmanın Tanımları	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1 Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Beceriler.....	7
2.1.1 Eleştirel Düşünme	7
2.1.2 Zaman ve Kronolojiyi Algılama.....	7
2.1.3 Mekanı Algılama	8
2.1.4 Harita Okuryazarlığı.....	8
2.1.5 Yenilikçilik	9
2.1.6 Araştırma	9
2.1.7 Girişimcilik.....	9
2.1.8 Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma.....	10
2.1.9 Politik Okuryazarlık	10
2.2 Alan Yazında Yapılan Çalışmalar.....	10
3. MATERYAL VE YÖNTEM	15
3.1 Araştırma Deseni.....	15
3.2 Veri Toplama Aracı.....	15
3.3 Verilerin Analizi.....	15
3.4 Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	16
4. BULGULAR	17
4.1 Eleştirel Düşünme Becerisinin Ders Kitabına Yansıması.....	17
4.2 Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Ders Kitabına Yansıması	21
4.3 Mekanı Algılama Becerisinin Ders Kitabına Yansıması	25
4.4 Harita Okuryazarlığı Becerisinin Ders Kitabına Yansıması	27
4.5 Yenilikçilik Becerisinin Ders Kitabına Yansıması	29
4.6 Araştırma Becerisinin Ders Kitabına Yansıması	32
4.7 Girişimcilik Becerisinin Ders Kitabına Yansıması	35
4.8 Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisinin Ders Kitabına Yansıması.....	37
4.9 Politik Okuryazarlık Becerisinin Ders Kitabına Yansıması.....	42
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	44

5.1	Sonuç ve Tartışma.....	44
5.2	Öneriler	47
KAYNAKLAR	48
ÖZGEÇMİŞ	56

TABLolar

Sayfa

Tablo 2. 1 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 27 beceri (MEB, 2018).	6
Tablo 2. 2 Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı öğrenme alanlarında yer alan 9 beceri (MEB, 2018).	6
Tablo 3. 1 Veri analizinde kullanılan tema ve alt temalar.	16
Tablo 4. 1 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında eleştirel düşünme becerisi ile ilgili kazanımlar.	17
Tablo 4. 2 Eleştirel düşünme becerisinin ders kitabında yer verilme durumu.	18
Tablo 4. 3 Birey ve Toplum öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine ders kitabında yer verilme durumu.	18
Tablo 4. 4 "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine kitapta yer verilme durumu.	19
Tablo 4. 5 Küresel Bağlantılar öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine kitapta yer verilme durumu.	20
Tablo 4. 6 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ile ilgili kazanımlar.	21
Tablo 4. 7 Zaman ve krolojiyi algılama becerisinin ders kitabında yer verilme durumu.	22
Tablo 4. 8 Birey ve Toplum öğrenme alanında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine kitapta yer verilme durumu.	22
Tablo 4. 9 Kültürel Miras öğrenme alanında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine kitapta yer verilme durumu.	24
Tablo 4. 10 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında mekanı algılama becerisi ile ilgili kazanımlar.	25
Tablo 4. 11 Mekanı algılama becerisine ders kitabında yer verilme durumu.	26
Tablo 4. 12 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında harita okuryazarlığı becerisi ile ilgili kazanımlar.	27
Tablo 4. 13 Harita okuryazarlığı becerisine ders kitabında yer verilme durumu.	28
Tablo 4. 14 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında yenilikçilik becerisi ile ilgili kazanımlar.	29
Tablo 4. 15 Yenilikçilik becerisine ders kitabında yer verilme durumu.	29

Tablo 4. 16 Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yenilikçilik becerisine kitapta yer verilme durumu.....	30
Tablo 4. 17 Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yenilikçilik becerisine kitapta yer verilme durumu.....	31
Tablo 4. 18 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında araştırma becerisi ile ilgili kazanımlar.....	32
Tablo 4. 19 Araştırma becerisine ders kitabında yer verilme durumu.....	32
Tablo 4. 20 Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında araştırma becerisine kitapta yer verilme durumu.....	33
Tablo 4. 21 Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında araştırma becerisine kitapta yer verilme durumu.....	34
Tablo 4. 22 Küresel Bağlantılar öğrenme alanında araştırma becerisine kitapta yer verilme durumu.....	35
Tablo 4. 23 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında girişimcilik becerisi ile ilgili kazanımlar.....	36
Tablo 4. 24 Girişimcilik becerisine ders kitabında yer verilme durumu.....	36
Tablo 4. 25 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi ile ilgili kazanımlar.....	37
Tablo 4. 26 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine ders kitabında yer verilme durumu.....	38
Tablo 4. 27 Kültürel Miras öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine kitapta yer verilme durumu.....	38
Tablo 4. 28 İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine kitapta yer verilme durumu.....	40
Tablo 4. 29 “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine kitapta yer verilme durumu.....	41
Tablo 4. 30 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında politik okuryazarlık becerisi ile ilgili kazanımlar.....	42
Tablo 4. 31 Politik okuryazarlık becerisine ders kitabında yer verilme durumu.....	42

ŞEKİLLER

Sayfa

- Şekil 4. 1 Eleştirel düşünme becerisinin birey ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular” kazanımına uygun görsel örneği..... 19
- Şekil 4. 2 Eleştirel düşünme becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanının içerisinde yer verilen “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar” kazanımına uygun görsel örneği. 20
- Şekil 4. 3 Eleştirel düşünme becerisinin küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer verilen “ülkeminizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder” kazanımına uygun görsel örneği. 21
- Şekil 4. 4 Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin birey ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler” kazanımına uygun görsel örneği. 23
- Şekil 4. 5 Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kültürel miras öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 25
- Şekil 4. 6 Mekanı algılama becerisinin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler” kazanımına uygun görsel örneği. 27
- Şekil 4. 7 Harita okuryazarlığı becerisinin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan “Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 28
- Şekil 4. 8 Yenilikçilik becerisinin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan “bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer” kazanımına uygun verilen görsel örneği.30
- Şekil 4. 9 Yenilikçilik becerisinin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar” kazanımına uygun verilen görsel örneği.31

- Şekil 4. 10 Araştırma becerisinin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan “bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 33
- Şekil 4. 11 Araştırma becerisinin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan “İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 34
- Şekil 4. 12 Araştırma becerisinin küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer alan “Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 35
- Şekil 4. 13 Girişimcilik becerisinin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan “ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 37
- Şekil 4. 14 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin kültürel miras öğrenme alanı içerisinde yer alan “İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar” kazanımına uygun verilen görsel örneği. .. 39
- Şekil 4. 15 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan “Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 40
- Şekil 4. 16 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin etkin vatandaşlık öğrenme alanı içerisindeki “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 41
- Şekil 4. 17 Politik okuryazarlık becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde yer alan “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımına uygun verilen görsel örneği. 43

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
Akt.	: Aktaran
TYÇ	: Türkiye Yeterlilik Çerçevesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Vb.	: Ve Benzeri

1. GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

1.1 Problem Durumu

Geçmişten günümüze ülkeler sosyal, ekonomik ve kültürel yönden gelişimlerini sürdürebilmek için toplumdaki bireyleri geliştirmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda her ülke kendi vatandaşlarını geliştirmek için bir araç olarak genellikle eğitimi kullanmışlardır. Eğitimlerini de toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirmişlerdir. Bunun için de eğitim felsefelerine uygun olarak en basit haliyle de olsa bir program oluşturmuşlardır. Bu program günümüzdeki öğretim programı olarak adlandırılabilir. Bu programların içeriğinde birçok ders bulunmaktadır ve bu derslerden bir tanesi de sosyal bilgiler dersidir.

Ülkelerin geçmiş, günümüz ve gelecekteki kültürel, sosyal, politik ve ekonomik seviyesini içine alan bir çalışma alanı olan sosyal bilgiler, bu özelliklerinden dolayı öğretim programlarının hazırlanmasında etkili bir yere sahiptir. Eğitim politikalarının uygulamaya dönüştürülmesinde öğretim programlarından faydalanılırken öğretim programlarının uygulamaya dönüştürülmesinde de sosyal bilgiler dersinden faydalanılmaktadır (Öztürk ve Deveci, 2020). Bireylerde kültürel farklara saygı, demokrasi ve dayanışma gibi becerilerin gelişimine katkı sağlayan bir ders olan sosyal bilgiler (Michaelis ve Garcia, 1996) duyuşsal ve sosyal gelişimle birlikte toplum bilincini de oluşturur (Friedman, 2005; Neill, 2015).

Demokratik ülkelerde sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı, bireylerde karar verme, problem çözme, yorum yapma ve öneride bulunma gibi önemli becerileri geliştirmektir. Bilgiyi kazanan öğrenci sonrasında bu bilgiyi hayatında kullanabilmeli, değerlerini inceleyip tutum ve davranışlarına göre şekillendirebilmeli ve etkin bir vatandaş olarak ülkenin problemlerinin çözümüne katkı sunabilmelidir (Akbaba ve Aksoy, 2019).

Öğretim programının uygulamadaki en önemli materyallerinden biri de ders kitaplarıdır. İlk olarak Eski Mısır'da (Tekışık, 1986) örnekleri görülen ders kitapları öğretim programına uygun olarak hazırlanan ve bireyin seviyesine göre bilişsel ve duyuşsal becerileri içeren basılı kaynaklardır (Çeçen ve Çiftçi, 2007).

Araştırma konusuyla ilgili alan yazında daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde 6. sınıf ders kitabındaki becerilerin bütüncül olarak ele alınmadığı görülmüştür. Bu

nedenle bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan becerilerin sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu bağlamda “2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki becerilerin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?” şeklinde problem cümlesi ve öğretim programında yer alan 9 beceri için de alt problem cümleleri oluşturulmuştur.

1.2 Problem Cümlesi

Çalışmanın problem cümlesini “2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki becerilerin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1 Alt Problemler

Çalışmada şu alt problemlere cevap aranmıştır.

- 1) Eleştirel düşünme becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 2) Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 3) Mekanı algılama becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 4) Harita okuryazarlığı becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 5) Yenilikçilik becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 6) Araştırma becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 7) Girişimcilik becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 8) Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?
- 9) Politik okuryazarlık becerisinin 6. sınıf ders kitabına yansımaları nedir?

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu nitel araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki becerilerin 6. sınıf ders kitabına yansımalarını ve bu genel amaç doğrultusunda 6. sınıf ders kitabını 9 temel beceri üzerinden incelemektir.

1.4 Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, becerileri öğrencilere kazandırmada uygulayıcı olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin beceriler hakkında var olan bilgilerini geliştirmelerine ve varsa eksik

olan bilgilerini tamamlamalarına yardımcı olması bakımından önemlidir. Bu konu hakkında kendisini geliştirmek isteyen öğretmenler ve öğretmen adayları bu çalışmanın sonuçlarından faydalanabilir ve çalışmada kullanılan kaynaklara ulaşarak daha detaylı bilgiler edinebilir. Ayrıca bu çalışmanın ders kitabı yazarlarına, yazdıkları kitaplara becerilerin nasıl yansıdığını görme olanağı vereceği düşünülmektedir. Eğitim sisteminin en önemli paydaşlarından biri olan politika yapıcılarının da öğrencilere kazandırmak istedikleri becerilerin ders kitaplarına ne ölçüde yansıdığını görmelerine yardımcı olacaktır. Çalışmanın alan yazına katkısı ise en son güncellenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın 2018 yılında yayınlanmış olması ve henüz yeni sayılabilecek bu programdaki beceriler hakkında alan yazında yeteri kadar çalışma yapılmamış olmasıdır. Ayrıca var olan çalışmalarda bir ya da iki becerinin ele alınarak incelenmesi, programdaki tüm becerileri bütün olarak ele aldığımız bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Çalışmanın diğer bir önemi ise okuyuculara becerileri tek tek araştırmak yerine toplu olarak erişim kolaylığı sağlamasıdır.

1.5 Araştırmanın Varsayımları

Alan yazında yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde ölçüt olarak genellikle bilgi, etkinlik, değerlendirme, görsel, olay ve söz temalarının kullanıldığı görülmüştür. Alan yazında temalar bakımında birliği bozmamak için Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2017) tarafından oluşturulan temalardan bilgi, etkinlik, değerlendirme ve görsel temaları ölçüt olarak alınmıştır. Olay ve söz temaları ise diğer temaların içerisinde değerlendirilmiştir.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan "2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı" ile sınırlıdır.
- 2) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (Yıldırım ve diğerleri, 2019) ile sınırlıdır.
- 3) Doküman analizi yöntemi ile sınırlıdır.

1.7 Araştırmanın Tanımları

Eğitim Programı: Öğrenciye okul içi ve okul dışı düzenlenen etkinlikler aracılığıyla kazandırılan öğrenim düzeneğidir (Demirel, 2021).

Öğretim Programı: Bireye kazandırılması hedeflenen bir dersin öğretimini içeren tüm okul içi ve okul dışı etkinliklerin düzenlediği düzendir (Demirel, 2021).

Beceri: Öğrenciye öğrenme sürecinde kazandırılması, geliştirilmesi ve günlük hayatta uygulaması planlanan bilgi ve performans içeren yeteneklerdir (Gömlüksiz ve Kan, 2009).

Sosyal Bilgiler: Sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinlerarası bir anlayışla birleştirilerek vatandaşlık yetkinlikleri kazandırmayı amaçlayan bir çalışma alanıdır (NCSS, 1993).

Ders Kitabı: Öğretim programlarında belirlenen hedefler doğrultusunda öğrencileri yönlendiren, eğiten ve kazanımları planlı bir şekilde sunan temel kaynaktır (Ünsal ve Güneş, 2002).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal Bilgiler, bireye vatandaşlık yetenekleri edindirmek için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir anlayışla tek bir derste toplanması ile oluşturulan bir derstir (NCSS, 1993). Sosyal bilgiler temel demokratik değerler ile düşünme yeteneği gelişmiş, demokratik bireyler yetiştirmeyi amaçlayan, konusu insan ve toplum olan farklı bilimlerin yöntemlerinden faydalanarak bireylerin çevresiyle ilişkisini disiplinler arası ele alan bir çalışma alanı (Doğanay, 2005) olarak da tanımlanabilir. Bu tanımın dışında en yalın biçimiyle sosyal bilgiler dersinin sosyal bilimlerin değişik dallarındaki akademik verilerin ilk ve ortaokul çocuklarının bireysel ve toplumsal hayat içindeki gereksinimleri doğrultusunda ve kavrayışlarına uygun bir şekilde yansıtılmasını amaçlayan bir ders olduğu vurgulanmalıdır (akt. Dilek, 2016).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda da yer alan bir kavram olan beceri ise uygun öğrenme ve öğretim ortamında bireyin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olarak bir işi bilişsel ve davranışsal olarak yapar hale gelmesidir (Yazıcı ve Koca, 2015). Bu nedenle becerilerin öğretiminde bilişsel, duyuşsal, devinimsel ve psikomotor özellikler harekete geçirilmeli ve eğitim ortamları buna göre düzenlenmelidir. Çünkü beceri, bireyin psikolojik ve fiziksel bir emek harcayarak işini rahatlıkla ve ustalıkla yapabilmesi için bilgi birikimi ile performansı birlikte kullanması gereken bir eylemdir (Akbaba ve Aksoy, 2019).

Eğitim sistemimizin amaçları doğrultusunda öğrencilerin ulusal ve uluslararası düzeyde kişisel, sosyal, akademik ve meslek hayatında ihtiyaç duyacakları yetkinlikler belirlenmiş ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) oluşturulmuştur. Bu çerçevede “anadilde iletişim”, “yabancı dillerde iletişim”, “matematikselsel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler”, “dijital yetkinlik”, “öğrenmeyi öğrenme”, “sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler”, “inisiyatif alma ve girişimcilik”, “kültürel farkındalık ve ifade” olmak üzere sekiz anahtar yetkinlik belirlenmiştir (MEB, 2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda kazandırılması istenilen 27 beceri (Tablo 2.1) bulunmaktadır.

Tablo 2. 1 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan 27 beceri (MEB, 2018).

No	Beceri	No	Beceri	No	Beceri
1	Araştırma	10	Harita okuryazarlığı	19	Mekânı algılama
2	Çevre okuryazarlığı	11	Hukuk okuryazarlığı	20	Öz denetim
3	Değişim ve sürekliliği algılama	12	İletişim	21	Politik okuryazarlık
4	Dijital okuryazarlık	13	İşbirliği	22	Problem çözme
5	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	14	Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme	23	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
6	Empati	15	Kanıt kullanma	24	Sosyal katılım
7	Finansal okuryazarlık	16	Karar verme	25	Yenilikçi düşünme
8	Girişimcilik	17	Konum analizi	26	Zaman ve kronolojiyi algılama
9	Gözlem	18	Medya okuryazarlığı	27	Eleştirel düşünme

Öğretim programında öğrenme alanlarına göre 4. 5. 6. ve 7. sınıf konularına dağıtılan 27 beceri içerisinde sadece 6. sınıf ders kitabı öğrenme alanlarında ise 9 temel beceriye (Tablo 2.2) yer verilmiştir.

Tablo 2. 2 Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı öğrenme alanlarında yer alan 9 beceri (MEB, 2018).

No	Öğrenme Alanı	Beceri
1	Birey ve Toplum	Eleştirel düşünme-Zaman ve kronolojiyi algılama
2	Kültür ve Miras	Zaman ve kronolojiyi algılama
3	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Mekânı algılama-Harita okuryazarlığı- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
4	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Yenilikçilik-Araştırma
5	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Girişimcilik-Yenilikçilik-Araştırma
6	Etkin Vatandaşlık	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma-Politik okuryazarlık-Eleştirel düşünme
7	Küresel Bağlantılar	Araştırma-Eleştirel düşünme

6. sınıf ders kitabında yer verilen 9 temel beceri “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık”, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarına dağıtılmıştır.

2.1 Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Beceriler

2.1.1 Eleştirel Düşünme

Açık ve mantıksal düşünebilme - yansıtıcı ve özgür düşünebilme yeteneği (Demirkaya ve Çakar, 2012) ya da kendi düşünme süreçlerimizin farkında olarak, diğer insanların düşüncelerini göz önünde bulundurarak, öğrendiklerimizi uygulayarak, kendimizi ve etrafımızdaki olayları anlamayı amaç edinen aktif zihinsel bir süreç (Cüceloğlu, 1995) olarak tanımlanabilecek eleştirel düşünme sosyal bilgiler dersinde kazandırılması istenilen temel becerilerden birisidir.

Eleştirel düşünme becerisi bireyde sonradan geliştirebilen bir beceridir. Temelde ailenin bireye verdiği özgüvenle başlar ve hayatın her döneminde ilerleme gösterir. Kanıt gösterme, neden-sonuç ilişkisini belirleme, ilkeler ortaya koyma, genelleme yapma, değişik bakış açıları bulma, kararları sorgulama, sınıflama yapma, kıyaslama yapma, değerlendirme ve çıkarımda bulunma gibi beceriler eleştirel düşünmenin alt becerileri olarak sayılmaktadır (MEB, 2005).

Bilgiye etkin bir şekilde ulaşma, değerlendirme ve kullanma becerisine dayanan eleştirel düşünmenin tutarlılık, birleştirme, uygulanabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme gibi beş ana kuralı vardır (Demirel, 2021). Ayrıca doğruluk, alakalı olma ve derinlik ise eleştirel düşünmenin diğer ölçütlerindedir. Düşüncenin eleştirel olabilmesi için mantıklılık ölçütüne de dayanması gerekmektedir (Özensoy, 2019).

2.1.2 Zaman ve Kronolojiyi Algılama

Varlığın içinde yer alan evrensel bir süreç olan zaman, hareketi ve oluşu kapsar (Demir ve Acar, 2002). Zaman kavramı biyolojik, zihinsel, fiziksel, psikolojik ve sosyolojik boyutları olan çok yönlü bir olgu olması nedeniyle geçmişten günümüze açıklanmaya çalışılmıştır (Altun ve Kaymakçı, 2016). Kronoloji becerisi ise bir olayı tarihten hareketle zaman düzlemine yerleştirme, iki olayı öncelik-sonralık ilişkisine göre sıralama, bir dönem ya da tarih aralığında olayları konumlandırma, bir olayın hangi yüzyıla ait olduğunu tarihten belirleme, olayların zamansal uzaklık veya yakınlıklarını mesafelendirme ve aynı zamanda gerçekleşen olayları belirleme becerilerini kapsar (Safran ve Şimşek, 2006). Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt edebilme, zaman ifadelerini doğru kullanabilme, zaman şeridindeki verileri yorumlayabilme ve zaman şeridi kullanabilme alt becerilerini içeren ve bu becerilerin edinilmesi halinde oluşan bir beceridir (MEB, 2005).

2.1.3 Mekanı Algılama

Mekan, hem insanlar hem de toplumlar için birçok bakımdan anlamı olan önemli bir kavramdır (Uğurlu ve Aladağ, 2015). İçinde yaşanılan mekan insanları etkilemekte dolayısıyla insanlar da çoğu yönden mekanın etkisinde kalmaktadır (Turgay, 2009). Mekân, bireysel ilişkilerin ve bu ilişkilerin ihtiyacı olan donanımların yer aldığı, kapsadığı örgütlenmenin yapı ve tarzlarına göre sınırlarının şekillendiği bir alan olarak tanımlanabilir (Merç, 2011).

Mekanı algılama becerisi tarihi olayların geçtiği yerleri söyleyebilme ve haritada gösterebilme, tarihi olayları harita kullanarak sunabilme, haritayı yorumlayabilme, imgelerden yararlanarak tarihi olayları zihninde canlandırabilme, mekanın zaman içerisinde geçirdiği değişimi kavrama, yaşanılan mekan ile tarihsel ve kültürel bir ilişki kurabilme, tarihi olayları açıklarken tarihi mekanları kullanabilme gibi alt becerileri kapsar (Aydoğan ve Karabağ, 2020). Bu beceride temel olarak öğrencinin yaşamını sürdürdüğü yer ile ilgili mekânsal özellikleri yorumlayabilmesi ve bu bilgileri iyi şekilde kullanabilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2005).

2.1.4 Harita Okuryazarlığı

Dünyanın tamamı ya da herhangi bir bölümünün belirli bir projeksiyonla ve bir ölçek dahilinde küçültülerek yatay bir düzlem üzerine geçirilmesine harita; herhangi bir harita üzerindeki simgeleri dikkate alarak haritanın değerlendirilmesine ise harita okuma denilmektedir (Atalay, 2004, s. 188). Eski çağın en büyük uygarlık merkezlerinden biri olan Mezopotamya'da meydana getirildiği bilinen haritalar (Akkuş, 1995, s. 2) Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan alternatif ders materyalleri olarak kullanılan etkili araçlardır (Bekdemir ve Polat, 2016, s. 366).

Okuryazarlık kavramı anlam bakımından geçmişten günümüze birtakım değişiklikler göstermiştir. Geçmişte sadece adını okuyup yazabilene ya da imzasını atabilene okuryazar denilmekteydi. Günümüzde ise okuryazarlık kavramı kendisinin ve içinde yaşadığı toplumun gelişimine fayda sağlayabilecek seviyede okuma yazma ve hesaplama becerilerine sahip, toplum içindeki sorumluluklarını etkili bir biçimde yerine getirebilen ve bunun için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanmış kişi olarak tanımlanmaktadır (Güneş, 1994, s. 499).

Harita okuryazarlığı, bireyin mantıksal çıkarımlarda bulunarak zihinsel şemalarını yapılandırması ile birlikte uluslararası sembol, şekil, gösterge ve toplumsal değer yargılarını anlayabilmesidir (Duman ve Girgin, 2007). Mekânı algılama becerisiyle de

yakından ilgili olan harita okuryazarlığı aynı zamanda bireye düşünce, eylem, obje, grafik ve sembolleri anlama, yorumlama olanağı sağlayarak öğrenmeyi öğrenme alışkanlığı oluşturma ve bu bilinci geliştirmede etkili öğrenmelerle problem çözme becerilerini kazanmalarına yardımcı olabilmektedir (Sönmez, 2013).

2.1.5 Yenilikçilik

Yenilik kavramı ilgili kabul birimi tarafından yeni olarak ifade edilen her bir düşünce, uygulama ve maddi eser olarak tanımlanabilir (Zaltman ve diğerleri, 1973). Aynılık ile mücadele etmek ve değişimi istemek anlamına gelen yenilikçilik aynı zamanda bilinenlerin dışına çıkmak, bunu yapmak için risk almaktır (Demirel ve Seçkin, 2008). Eğitim ortamlarında ise yenilikçilik kavramı bir bireyin yeni düşünceleri benimseme konusunda diğer bireylerden daha önce hareket etmesi ve yeniliğe uyum sağlaması (Rogers, 1995) şeklinde açıklanabilir. Eğitsel anlamda yenilikçi düşünme yeni veya önemli ölçüde geliştirilmiş düşüncelerin uygulanmasında kolaylık sağlayan bilişsel bir süreç olarak da görülebilir (Barak ve diğerleri, 2013).

2.1.6 Araştırma

Araştırma, bireylerin gerekli olan bilgi kaynaklarına ulaşmasını, bunları değerlendirmesini ve ihtiyaç duyduğu bilgiyi düzenleyerek kullanabilir biçime getirmesini amaçlayan beceri olarak tanımlanabilir (MEB, 2023). Araştırma süreci problem çözme ile aynı aşamalara sahip olmasına rağmen bununla sınırlı değildir. Araştırma, herhangi bir konunun derinlemesine incelenmesi için de kullanılabilir (Doğanay, 2011). Araştırma becerisi ise bir fiziksel olgu ya da olay ile ilgili bilimsel bilgiye ulaşmak, ulaşılan bilgiyi hizmete sunmak ve buna ulaşmak için sistemli, planlı ve kontrollü olarak verilerin toplanması, analiz edilmesi, tartışılması ve sonuçların rapor edilmesini içeren bir etkinliktir (Ekiz, 2004).

2.1.7 Girişimcilik

Girişimcilik kavramı toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklarından dolayı günümüze kadar farklı şekillerde ifade edilmiştir. Günümüzde ise daha çok “yenilik yapabilme, fırsatları değerlendirebilme ve ticari anlamda uygulanabilir hale getirme” anlamında kullanılmaktadır (Yelkikalan ve diğerleri, 2010). Eğitimde ise girişimcilik; empati yapma, insan ilişkileri ile uyumlu davranışları gösterebilme, plan yapma ve planlarını uygulayabilme, risk alma, herhangi bir alanda ihtiyaç duyabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, ürünü planlama, üretme, pazar araştırması yapma ve pazarlayabilme gibi alt becerilerden oluşan temel bir beceri alanıdır (MEB, 2005).

2.1.8 Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine sahip olma becerisi diğer beceriler ile doğrudan bağlantılıdır. Çünkü bireylerin diğer becerilere sahip olabilmesi için öncelikle dil becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Birey doğduktan itibaren gelişmeye başlayan dil edinimi önce aile ve çevre daha sonra da okulda devam etmektedir. Dil becerisindeki eksiklikler bireyin akademik başarısını ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir (Kayadibi, 2019).

2.1.9 Politik Okuryazarlık

Yunan kökenli olduğu bilinen politika (politeia) kelimesi devlet adamı anlamına gelen “politikos” ve yunancada şehir devletlerine verilen ad olan “polis” kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir (Bilgili, 2008, s. 74). Politik okuryazarlık politik bilgiye sahip olma durumu (Krosnick, 1990) bireylerin politik bir olayı anlayabilmesi ve politik farkındalık (Zaller, 1992) olarak tanımlanabilir (akt. Kuş, 2013). Ancak politik okuryazarlık sadece politika bilgisi olarak tanımlamak yetersiz kalır. Bilgi kadar beceri ve değerler de ilgilidir. Politik okuryazarlık sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel amacı olan aktif, demokratik ve insan haklarına saygılı vatandaş yetiştirilmesi bakımından da önemlidir (Kuş, 2019).

2.2 Alan Yazında Yapılan Çalışmalar

Sosyal bilgiler ders kitabı inceleme ile ilgili Türkiye’de ve uluslararası alan yazında yapılan çalışmalardan bazılarında bu bölümde yer verilmiştir.

Çetin (2008) tarafından, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı öğretmen görüşlerine göre incelenmiştir. Bu çalışmada 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre hazırlanan ders kitabı hakkında 117 öğretmenin görüşleri anket uygulanarak alınmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenler ders kitabını hazırlık çalışmaları ve yardımcı materyaller açısından yetersiz bulurken; bilimsel içerik, dil ve anlatım, görsel düzen, fiziksel yapı ve içerik düzenlemesi açısından yeterli bulmuşlardır.

Wu (2010) tarafından sosyal bilgiler öğretim programının uygulamaya yansımaları ders kitabı ve kılavuz kitapların sayısı üzerinden incelenmiştir. Sosyal bilgiler alanında 109 ders kitabı ve 61 kılavuz kitap olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada öğretim programının ve kitaplara yansımalarının teorik olarak yeterli olduğu ancak bunun uygulamaya dönüştürülemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik (2011) tarafından, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan İpekyolu'nda Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimlerin kullanılması incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış ve betimsel model kullanılmıştır. Bu çalışma sonucunda atasözleri ve deyim kullanımının öğrencilere kazandırılması gereken hedef davranışları kazandıracağına ulaşılmıştır.

Ulu (2015) tarafından, 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki küreselleşme olgusunun hangi ünitelerde yer aldığı, hangi öğrenme alanları, hangi kazanım ve kavramlarla ilişkilendirildiği, ünitelerde kaç kez ve hangi sıklıkla yer verildiği incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Küresel değerler eğitiminin yeni bir öğrenme alanı olması nedeniyle kitapta birçok eksiklik olduğu ve bu eksikliklerin ders kitabının yeniden yazılmasıyla giderilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kurt (2017) tarafından, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı ve tutumları incelenmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak daha önce geliştirilen bir öğretmen anketi 132 öğretmene uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda ders kitabı tasarım, görsel düzen ve fiziksel yapı olarak yeterli bulunurken; içerik bölümü yetersiz bulunmuştur.

Aydemir (2017) tarafından, sosyal bilgiler öğretim programlarındaki becerilerin 6, 7 ve 8. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerde yer verilme durumu incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda ders kitaplarının öğretim programındaki becerilere yeterince yer vermediği, kitaplar arasında becerilere yer verme bakımından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Alaca (2017) tarafından, 1972-2017 yılları arasında kullanılan sosyal bilgiler ders kitapları kullanıldıkları dönemdeki siyasi koşullar da göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda siyasi yapıda meydana gelen köklü değişiklikler nedeniyle ders kitaplarında da köklü değişiklikler yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bayar (2018) tarafından, 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi İpek Yolu'nda Türkler ünitesinde yer alan Göktürkler tarihi konusunun öğretilmesinde öğrencilere “Ötüken'de Elli Beş Gün” adlı kitabın okutulmasının etkisi öğrenci görüşleri üzerinden incelenmiştir. Bu araştırmada olgu bilim (fenomoloji) kullanılmıştır ve betimsel analiz yapılmıştır.

Araştırma sonucunda “Ötüken’de Elli Beş Gün” adlı kitabın okutulmasının Göktürkler tarihi konusunun öğretiminde faydalı olacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kapan (2019) tarafından, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabından önerilen edebi ürünlerin öğrenme alanı içerisinde kazandırılması arzu edilen değerleri ne düzeyde içerdikleri incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Önerilen 6 kitap analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda önerilen 6 kitaptan 4 tanesinin değer kazandırmada olumlu 2 tanesinin ise olumsuz olabileceği bulgusuna ulaşılmıştır.

Karakuş (2019) tarafından, 6. Sınıf ders kitabında yer alan alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri ile bunlara inceleme alanlarında nasıl yer verildiği incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda kitabın hazırlık, öğrenme alanlarının içeriği ve değerlendirme çalışmalarındaki sorular yetersiz bulunmuştur.

Yalçın (2019) tarafından, 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeyleri öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Bu çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. 26 sosyal bilgiler öğretmenine 47 soru sorulmuştur. Çalışmanın sonucunda ders kitabında yer alan haritaların nitelikleri, okunabilirliği, yazı ve baskı kalitesi gibi özellikleri bakımında öğrencilere uygun olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Altay (2020) tarafından, ortaokul sosyal bilgiler ders kitapları beceriler açısından incelenmiştir. Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler öğretim programına kıyasla, her üç sınıfta da incelenen ders kitaplarının beceri öğretimi konusunda daha zengin bir içerik taşıdığı görülmüştür. Ancak ders kitaplarında becerilerin öğrenme alanlarına dengeli bir şekilde dağılmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kimi beceriler çok sık işlenirken, kimi beceriler çok az yer almış veya hiç yer almamıştır. Programda belirtilen becerilerin sınıf düzeyine de dengeli ve oranlı dağılmadığı görülmüştür.

Fields (2020) tarafından ders kitabındaki öğretim programı etkisini incelemek amacıyla sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Bu çalışmada dereceli puanlama ölçeği (rubrik) ile ders kitabına görünmezlik, kalıplaşma, dengesizlik ve seçicilik, tarihi aklama, parçalanma ve izolasyon, dil yanlılığı ve estetik bakımından puanlar verilmiştir. Toplam puanın 78 olduğu değerlendirilmede incelenen ders kitabına 12 puan verilmiştir. Buna

göre ders kitabı yetersiz bulunmuştur. Ders kitabının eksiklerini tamamlamak ve eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için zengin içerikli okuma materyalleri eklenmesi önerilmiştir.

Kayacan (2021) tarafından, 6. sınıf ders kitabında yer alan sorular revize edilmiş Bloom taksonomisine göre incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ders kitabındaki değerlendirme sorularının revize edilmiş Bloom taksonomisi basamaklarında dengeli bir biçimde yer almadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Doğan ve Oruç (2022) tarafından, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan temel becerilere 5, 6 ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl yer verildiği incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ders kitaplarının içeriklerinin temel beceriler ile ilişkilendirildiği ancak kazanımlarla ilişkilendirilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Selçuk (2024) tarafından, 6. Sınıf sosyal bilgiler dersindeki “Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ait üç kazanıma yönelik etkinlikler aracılığıyla öğrencilere değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kazandırılması incelenmiştir. Bu çalışmada ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler dersinde etkinlik kullanımının öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisini kazanmasında etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışma konusu ile ilgili olarak alan yazın incelendiğinde ders kitabı inceleme çalışmalarının sayısının oldukça fazla olduğu görülmüştür. Bu çalışmalara içerik olarak bakıldığında sosyal bilgiler ders kitabının aşağıdaki yönlerden incelendiği görülmüştür:

- Ders kitabını içerik ve fiziksel olarak inceleme,
- Ders kitabındaki bir üniteye yer alan atasözü ve deyimlerin hedef davranış kazandırmadaki etkisini inceleme,
- Ders kitabını bir olgu üzerinden inceleme,
- Ders kitabına yönelik öğrenci ve öğretmen tutumları,
- Ders kitabındaki etkinlik temalarında becerilere yer verilme durumu,
- Dönemim siyasi durumunun ders kitabına yansımaları,

- Seçilmiş bir okuma kitabının bir konunun öğretimine etkisi,
- Meb tarafından önerilen edebi eserlerin değer öğretimine etkisi,
- Ders kitabında alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarına yer verilme durumu,
- Ders kitabındaki haritaların kullanılabilirlik düzeyleri,
- Ders kitaplarının beceriler açısından incenmesi,
- Öğretim programının ders kitaplarına etkisi,
- Ders kitabındaki soruların revize edilmiş Bloom taksonomisine göre inceleme,
- Ders kitabındaki bir beceriyi bir tema üzerinden inceleme.

Alan yazında bir sınıf düzeyindeki tüm becerilerin tek bir çalışmada incelenmediği görülmüştür. Çalışmamızda ise öğretim programında 6. sınıf düzeyinde yer verilen tüm becerilerin ders kitabına yansması incelenmiş ve alan yazındaki bu boşluğun doldurulması hedeflenmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma modellerinden doküman analizi deseni kullanılmıştır. Doküman analizi yazılı belgelerin detaylı olarak sistemli bir biçimde incelenmesi için kullanılan bir araştırma modelidir (Wach, 2013). Metinlerden anlam çıkarma, konuyla ilgili görüş geliştirme, deneysel bilgi oluşturma ve yorumlamayı kapsar (Corbin ve Strauss, 2008). Basılı belge ve elektronik belge olmak üzere tüm belgeleri analiz etmek ve çıkarımda bulunmak için kullanılabilir (Kıral, 2020). Bu çalışmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan becerilerin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yansımalarının detaylı bir şekilde analizi amaçlandığı için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılmak istenen konuyla ilgili bilgi sağlayan her türlü yazılı kaynaklar olan dokümanların incelenmesi ve hedefler doğrultusunda analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2 Veri Toplama Aracı

Araştırmada analiz edilen dokümanlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 6. sınıf sosyal bilgiler (Yıldırım ve diğerleri, 2019) ders kitabıdır. Öğretim programına <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 20.05.2023 tarihinde erişilmiştir. Ders kitabı ise Giresun / Bulancak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Araştırmanın amacında belirtildiği gibi öncelikle 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenmiş ve programda yer verilen beceriler çıkarılmıştır. Bu becerilerin 6. sınıf ders kitabına yansımalarını tespit edebilmek için ders kitabı detaylı olarak analiz edilmiştir.

3.3 Verilerin Analizi

Araştırmada metin içerisindeki saklı anlamlar yerine kazanım ve becerilerin birbiriyle ilişkisine odaklanıldığı için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, araştırılan tema ile ilgili yapılan çalışmaların analiz edilmesi ve ulaşılan bulguların resimleştirilmesini sağlayan incelemelerdir (Çalık ve Sözbilir, 2014). Analiz sürecine başlarken araştırmacının dokümanları tanıma düzeyini artırmak için öğretim programı ve ders kitabı 2'şer defa okunmuştur. Ardından öğretim programı ve ders kitabındaki becerilerin ilişkisini belirlemeye yönelik işlemler yapılmıştır. Öğretim programında yer verilen 27 beceriden 6. sınıf öğrenme alanlarına dahil olanlar doküman analizi ile toplanmış ve ilgili oldukları konulara göre tasnif edilmiştir. Bu beceriler daha sonra 6. sınıf ders kitabında yer alan 7 öğrenme alanındaki ilişkili olduğu temalara göre tekrar tasnif edilmiştir (Tablo 3.1).

Tablo 3. 1 Veri analizinde kullanılan tema ve alt temalar.

Temalar	Alt Temalar
Görsel/Resim	Resim, fotoğraf, şema, harita, afiş, kroki, karikatür, lejant
Bilgi	Açıklama, örnek olay, ayrıntılı bilgi kaynağı
Etkinlik	Konuya ilgi çeken sorular, konu içi sorular ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler
Değerlendirme	Ünite değerlendirme soruları

Görsel/resim temasının alt temaları resim, fotoğraf, şema, harita, afiş, kroki, karikatür, lejant; bilgi temasının alt temaları açıklama, örnek olay, ayrıntılı bilgi kaynağı; etkinlik temasının alt temaları konuya ilgi çeken sorular, konu içi sorular ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler; değerlendirme temasının alt teması da ünite değerlendirme soruları olarak belirlenmiştir.

3.4 Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Çalışmada geçerlik ve güvenilirlik, elde edilen verilerin analizinde iki farklı uzman daha kullanılarak ulaşılan sonuçları not alma ve yapılan kodlamalar ile oluşturulan kategorilerin doğru yapılması sağlanmaya çalışılmıştır. Kodlama, verileri ilişkilerine göre sınıflama ve analiz etme; not alma ise verilere ilişkin yeni sentezler üretecek biçimde verileri ayrıntılandırma ve yorumlamadır (Miles ve Huberman, 1994). Bir araştırmada ulaşılan bulguların doğruluğunu kontrol etmek için inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik ölçütlerinin en az bir tanesinin belirtilmesi önerilmektedir. Araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip bir uzmanın araştırmayı çeşitli yönlerden incelemesi de araştırmanın inanılabilirliğini artırmak için alınabilecek önlemlerden biridir (Creswell, 2003). Bu çalışmada yapılan analizler başka bir uzman tarafından tekrar analiz edilmiştir. Elde edilen kategoriler bir sosyal bilgiler eğitimcisi tarafından daha incelenerek yapılan kodlamaların oluşturulan kategorilerle doğru ilişkilendirilip ilişkilendirilmediği incelenmiştir. Bu şekilde araştırmada geçerlik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla da diğer uzmanlar tarafından yapılan analizler karşılaştırılarak fikir birliği ve fikir ayrılığı olan kodlar belirlenmiştir.

4. BULGULAR

4.1 Eleştirel Düşünme Becerisinin Ders Kitabına Yansımaları

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda eleştirel düşünme becerisine 6. sınıfta "Birey ve Toplum" öğrenme alanında 5 kazanım, "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında 3 kazanım ve "Küresel Bağlantılar" öğretim alanında 2 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında eleştirel düşünme becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler. SB.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihi bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder. SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.
Etkin Vatandaşlık	SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder. SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.
Küresel Bağlantılar	SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.

Eleştirel düşünme becerisi "Birey ve Toplum" öğrenme alanında bütün kazanımlarla eşleştirilebilir. "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır, karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder ve kadına verilen değeri fark eder kazanımları ile doğrudan ilişkilidir. "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında ise ekonomik ilişkilerini analiz eder ve popüler kültürün kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular kazanımı ile bağlantılıdır (Tonga ve Erdoğan, 2022, Özensoy, 2019).

Eleştirel düşünme becerisine ders kitabında bilgi temasında 88, etkinlik temasında 106, değerlendirme temasında 69 ve görsel temasında 84 defa yer verilmiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4. 2 Eleştirel düşünme becerisinin ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	88
Etkinlik	106
Değerlendirme	69
Görsel	84

Birey ve Toplum öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine görsel temasında 30, bilgi temasında 27, etkinlik temasında 34, değerlendirme temasında ise 24 defa yer verilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4. 3 Birey ve Toplum öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	27
Etkinlik	34
Değerlendirme	24
Görsel	30

Görsel temada ilgi çekici fotoğraf, resim ve tablolar örneğin Şekil 4.1, etkinlik temasında örneğin; “Aşağıdaki tabloya içinde bulunduğunuz grup ya da kurum adlarını, buradaki rollerinizi ve sizden beklenen davranışlarınızı yazınız.” (s. 16) gibi konuyu pekiştirici sorular sorulmuştur. Bilgi temasında ayrıntılı bilgi kaynağına örneğin; “Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü sanatı, inançları, örf ve âdetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır.” (s. 17) yer verilmiştir. Değerlendirme temasında ise çoktan seçmeli test ve örneğin; “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılımın önemi nedir? Yazınız.” (s. 44) gibi yazılı yoklama sorularıyla ölçme yapılmıştır.

Şekil 4. 1 Eleştirel düşünme becerisinin birey ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular” kazanımına uygun görsel örneği.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine görsel temasında 40, bilgi temasında 45, etkinlik temasında 49, değerlendirme temasında ise 31 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 4).

Tablo 4. 4 “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	45
Etkinlik	49
Değerlendirme	31
Görsel	40

Görsel temada ilgi çekici fotoğraf, resim (Şekil 4. 2) ve tablolar, değerlendirme temasında bulmaca, çoktan seçmeli test ve yazılı yoklama soruları, etkinlik temasında konuyu pekiştirici etkinlikler örneğin; “Aşağıdaki açıklamaların hangi yönetim biçimine ait olduğunu ilgili sütuna işaretleyiniz.” (s. 196) şeklinde yer verilirken bilgi temasında da örneğin; “Anayasa ve yasalarla düzenlenen yazılı kurallarla birlikte gelenek ve görenekler, görgü kuralları vb. yazısız kuralların oluşturduğu bu kurallara uyulmadığı takdirde toplum yaşamında kargaşa doğar, rahat ve mutlu bir yaşam

sürdürülemez.” (s. 39) şeklinde ayrıntılı bilgi kaynağı sunulmuştur. Değerlendirme temasında bulmaca, çoktan seçmeli test ve yazılı yoklama sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 2 Eleştirel düşünme becerisinin ‘Etkin Vatandaşlık’ öğrenme alanının içerisinde yer verilen ‘Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar’ kazanımına uygun görsel örneği.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine görsel temasında 14, bilgi temasında 16, etkinlik temasında 23, değerlendirme temasında ise 14 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 5).

Tablo 4. 5 Küresel Bağlantılar öğrenme alanında eleştirel düşünme becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	16
Etkinlik	23
Değerlendirme	14
Görsel	14

Görsel temada harita (Şekil 4. 3), resim ve tablolar, bilgi temasında ayrıntılı bilgi kaynağı örneğin; ‘‘Türkiye’nin komşu devletlerden ithal ettiği ürünler; petrol ve petrol ürünleri, doğal gaz, deri vb. dir. İhraç ettiği ürünler; şeker ve şeker ürünleri, otomobil, elektrikli eşya, tekstil ürünleri, kimyasal maddeler vb. dir.’’ (s. 234) yer verilmiştir.

Etkinlik temasında konuyu pekiştirici etkinlikler ve örneğin; “Yurdumuzda tarım alanlarının büyük bölümünde tahıl tarımı yapılmaktadır. Bu durum hangi sanayi kollarının gelişmesini sağlamaktadır? Söyleyiniz.”(s. 162) gibi tartışma soruları, değerlendirme temasında ise bulmaca, çoktan seçmeli test, yazılı yoklama soruları ve örneğin; “Aşağıda numaralar ile verilen ifadeleri, harf ile verilen ifadelerle örnekteki gibi eşleştiriniz.” (s. 169) gibi eşleştirme sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 3 Eleştirel düşünme becerisinin küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer verilen “ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder” kazanımına uygun görsel örneği.

4.2 Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Ders Kitabına Yansıması

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda zaman ve kronolojiyi algılama becerisine 6. sınıfta “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 1 kazanım ve Kültür ve Miras öğrenme alanında 3 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4. 6).

Tablo 4. 6 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı’nda 6. sınıf öğrenme alanlarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.
Kültür ve Miras	SB.6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar. SB.6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. SB.6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisine “Birey ve Toplum” öğrenme alanında sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler kazanımı ile ilişkilidir (Çanaklı ve

Beldağ, 2023). “Kültür ve Miras” öğrenme alanında ise İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberindeki değişimleri yorumlar, kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder ve yurt edinme sürecini analiz eder kazanımları ile ilişkilidir (Taşyürek, 2020).

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisine ders kitabında bilgi temasında 82, etkinlik temasında 44, değerlendirme temasında 27 ve görsel temasında 48 defa yer verilmiştir (Tablo 4.7).

Tablo 4. 7 Zaman ve krolojiyi algılama becerisinin ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	82
Etkinlik	44
Değerlendirme	27
Görsel	48

Birey ve toplum öğrenme alanında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine görsel temasında 8, etkinlik temasında 12, değerlendirme temasında 4 kez yer verilirken bilgi temasında yalnızca 1 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 8).

Tablo 4. 8 Birey ve Toplum öğrenme alanında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	1
Etkinlik	12
Değerlendirme	4
Görsel	8

Görsel temasında geçmişe ve günümüze ait fotoğraflar ile rolleri gösteren resim (şekil 4. 4), bilgi temasında örneğin; “*Kişi; ailede çocuk, okulda öğrenci, oyun grubunda oyuncu, toplu taşıma aracında yolcu, markette müşteri vb. roller içerisinde olabilir.*” (s. 14) şeklinde bilgi kaynağına, etkinlik temasında ise bir metin verilerek metinle ilgili örneğin; “*Verilen parçada Mustafa gün boyunca hangi roller içerisinde bulunmuştur? Yazınız.*” (s. 16) şeklinde sorulara yer verilmiştir. Değerlendirme temasında ise boşluk

doldurma soruları ve örneğin; “Okulun İzcilik Kulübü üyeleri olarak hafta sonu Erciyes’te kamp kurduk. Kampta öğretmenimiz kulüp üyelerine görev dağılımı yaptı ve “Çocuklar herkes görevini layıkıyla yaparsa kamp sorunsuz geçer.” dedi. Yukarıda verilen parçada öğretmen neyin önemini vurgulamaktadır?” (s. 45) gibi çoktan seçmeli sorular sorulmuştur.

Şekil 4. 4 Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin birey ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler” kazanımına uygun görsel örneği.

Kültürel miras öğrenme alanında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine görsel temasında 40, etkinlik temasında 32, bilgi temasında 81 ve değerlendirme temasında 23 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 9).

Tablo 4. 9 Kültürel Miras öğrenme alanında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	81
Etkinlik	32
Değerlendirme	23
Görsel	40

Görsel temasında fotoğraf, resim (Şekil 4. 5), tablo ve harita, bilgi temasında örneğin; *“Türklerin Müslümanlarla komşu olmaları Hz. Ömer Dönemi’nde başlamıştır. Hz. Osman Dönemi’nde, Türk topraklarına akınlar yapılmış, Emeviler Dönemi’nde ilişkiler devam etse de Talas Savaşı Türk tarihi için bir dönüm noktası olmuştur.”* (s. 72) şeklinde bilgi kaynaklarına, etkinlik temasında örneğin; *“Hunların yaşantılarını dile getiren şiirden yola çıkarak, aşağıdaki açıklamalarda istenen cevapları ağaçtaki kutucuklara yazınız.”* (s. 53) gibi eşleştirme ve işaretleme etkinliklerine yer verilirken değerlendirme temasında ise örneğin; *“Hz. Ömer Dönemi’nde illere valiler ve kadılar atanmış, Hz. Osman Dönemi’nde ise Kur’an-ı Kerim çoğaltılarak devletin çeşitli bölgelerine gönderilmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Osman Dönemi’nde yapılan bu uygulamalar aşağıdakilerden hangisinin sonucu olduğunu gösterir?”* (s. 102) gibi çoktan seçmeli test, boşluk doldurma ve yazılı yoklama sorularına yer verilmiştir.

2.16: Kurultay Temsili Resim, Emine Demet DUMAN, Sulu Boya Tablo

Şekil 4. 5 Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kültürel miras öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

4.3 Mekânı Algılama Becerisinin Ders Kitabına Yansımaları

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda mekânı algılama becerisine 6. sınıfta “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4. 10).

Tablo 4. 10 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı’nda 6. sınıf öğrenme alanlarında mekânı algılama becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar. SB.6.3.2. Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler. SB.6.3.3. Türkiye’nin temel beşeri coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir. SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

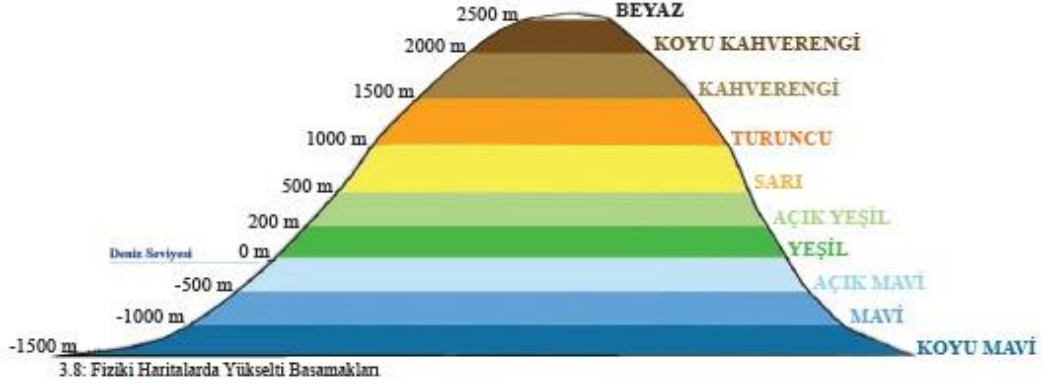
Mekânı algılama becerisi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar, haritalar üzerinde inceler, haritalar üzerinde gösterir, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur kazanımlarıyla doğrudan ilişkilidir (Karakuş ve Zafer, 2022, Ablak, 2019).

Mekânı algılama becerisine ders kitabında yalnızca “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında yer verilmiştir. Görsel temasında 41, etkinlik temasında 28, bilgi temasında 42 ve değerlendirme temasında 24 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 11).

Tablo 4. 11 Mekânı algılama becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	43
Etkinlik	28
Değerlendirme	24
Görsel	41

Görsel temasında harita, grafik (Şekil 4. 6), resim ve fotoğraf, bilgi temasında örneğin; *“Yeryüzünün ya da bir parçasının, kuşbakışı görünüşüyle belli bir orana göre küçültülüp bir düzlem üzerine geçirilmesine harita denir.”* (s. 106) gibi temel kavramların tanımına, etkinlik temasında örneğin; *“Aşağıda verilen özellikler numaralandırılmıştır. Verilen özelliklerin numaralarını ait oldukları şehirlere göre harita üzerine yazınız.”* (s. 124) şeklinde pekiştirici etkinliklere, değerlendirme temasında ise örneğin; *“Atlaslarınızdan yararlanarak farklı kıtalardan Akdeniz iklimi, Kutup iklimi, Muson iklimi veya Ekvatorial iklim özelliğinin görüldüğü üç ülke belirleyiniz. Seçtiğiniz ülkeler ile o ülkelerde görülen iklim tiplerini boşluklara yazınız.”* (s. 132) gibi boşluk doldurma, çoktan seçmeli test ve yazılı yoklama sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 6 Mekanı algılama becerisinin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde yer verilen “Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler” kazanımına uygun görsel örneği.

4.4 Harita Okuryazarlığı Becerisinin Ders Kitabına Yansıması

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda harita okuryazarlığı becerisine 6. sınıfta “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında 3 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4. 12).

Tablo 4. 12 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı’nda 6. sınıf öğrenme alanlarında harita okuryazarlığı becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar. SB.6.3.2. Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler. SB.6.3.3. Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.

Harita okuryazarlığı becerisine “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar, haritalar üzerinde inceler ve haritalar üzerinde gösterir kazanımlarıyla doğrudan ilişkilidir (Sönmez, 2019).

Harita okuryazarlığı becerisine ders kitabında yalnızca “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer verilmiştir. Görsel temasında 26, etkinlik temasında 23, bilgi temasında 33 ve değerlendirme temasında 23 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 13).

Tablo 4. 13 Harita okuryazarlığı becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	33
Etkinlik	23
Değerlendirme	23
Görsel	26

Görsel temasında harita (Şekil 4. 7), grafik ve fotoğraf, bilgi temasında ise örneğin; *“Fizikî haritalarda yer şekillerini daha belirgin gösterebilmek ve yer şekillerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yükselti basamaklarına göre renk verilir.”* (s. 111) şeklinde bilgi kaynağına yer verilmiştir. Etkinlik temasında örneğin; *“Türkiye’nin mutlak konumunu aşağıda verilen şekilde ilgili kutucuklara yazınız.”* (s. 108) gibi harita üzerinde eşleştirme etkinliklerine yer verilirken değerlendirme temasında ise örneğin; *“Dünya üzerinde farklı iklim tiplerinin etkili olması, bu iklim tiplerinin görüldüğü yerlerdeki insanların yaşamlarını nasıl etkilemektedir? Açıklayınız.”* (s. 132) gibi açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

3.13: Türkiye İklim Haritası

Şekil 4. 7 Harita okuryazarlığı becerisinin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan “Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceleyerek” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

4.5 Yenilikçilik Becerisinin Ders Kitabına Yansıması

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yenilikçilik becerisine 6. sınıfta “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 1 ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 olmak üzere toplam 2 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 15).

Tablo 4. 14 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında yenilikçilik becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.

Yenilikçilik becerisi “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki bilimsel gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler öne sürer kazanımı ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanındaki yatırım ve pazarlama ile ilgili proje önerileri hazırlar kazanımı ile ilişkilidir (Tonga ve Erdoğan, 2022).

Yenilikçilik becerisine ders kitabında bilgi temasında 13, etkinlik temasında 13, değerlendirme temasında 9 ve görsel temasında 17 defa yer verilmiştir (Tablo 4.15).

Tablo 4. 15 Yenilikçilik becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	13
Etkinlik	13
Değerlendirme	9
Görsel	17

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yenilikçilik becerisine görsel temasında 9, etkinlik temasında 7, bilgi temasında 6 ve değerlendirme temasında 7 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 16).

Tablo 4. 16 Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yenilikçilik becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	6
Etkinlik	7
Değerlendirme	7
Görsel	9

Görsel temasında fotoğraf ve resim, bilgi temasında örneğin; “*Bilim, evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, yöntem olarak deneye dayanan, mantıklı, düzenli ve sistemli bilgidir.*” (s. 136) gibi temel kavramların tanımlarına, etkinlik temasında ise örneğin; “*Aşağıda verilen teknolojik gelişmelerin gelecekte hayatımızı nasıl etkileyeceğine dair düşüncelerinizi boşluklara yazınız.*” (s. 146) şeklinde pekiştirici görsellerle desteklenmiş etkinliklere yer verilirken, değerlendirme temasında ise örneğin; “*Aşağıdaki boşluğa seçeceğiniz bilimsel ve teknolojik bir gelişmeyi yazarak bu gelişmenin insan hayatına olumlu ve olumsuz etkilerini belirtiniz.* “ (s. 156) gibi açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

4.13: Akıllı Şehir Uygulamaları Projesi

Şekil 4. 8 Yenilikçilik becerisinin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan “bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

“Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında yenilikçilik becerisine görsel temasında 8, etkinlik temasında 6, bilgi temasında 7 ve değerlendirme temasında 2 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 17).

Tablo 4. 17 Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yenilikçilik becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	7
Etkinlik	6
Değerlendirme	2
Görsel	8

Görsel temasında fotoğraf, bilgi temasında örneğin; *“Bir bölgenin iklimi, yer şekilleri, ulaşımı, nüfusu gibi özellikleri o bölgede yapılan ekonomik faaliyetleri ve yatırımları doğrudan etkiler.”* (s. 175) şeklinde bilgi kaynağına yer verilirken etkinlik temasında örneğin; *“Yaşadığınız yerin coğrafi şartlarını düşünerek aşağıda verilen yatırım projesinden hareketle bir yatırım projesi hazırlayıp sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.”* (s. 179) şeklinde proje örneği ve araştırma ödevi yer almaktadır. Değerlendirme temasında ise örneğin; *“Yaptığı mesleğin eğitimini almış, işinin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip kişiler oluşturur.”* (s. 187) gibi boşluk doldurma sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 9 Yenilikçilik becerisinin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

4.6 Araştırma Becerisinin Ders Kitabına Yansıması

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda araştırma becerisine 6. sınıfta “Bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanında 1, “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında 1 ve “küresel bağlantılar” öğrenme alanında 1 olmak üzere toplam 3 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4. 18).

Tablo 4. 18 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında araştırma becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar. SB.6.5.6. İlgili duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.
Küresel Bağlantılar	SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.

Araştırma becerisi “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar kazanımı, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanındaki yatırım ve pazarlama ile ilgili proje önerileri hazırlar kazanımı ve mesleklerin gerektirdiği özellikleri araştırır kazanımı ile ilişkilidir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki popüler kültürün kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular kazanımıyla da bağlantılıdır (Gürgil, 2019).

Araştırma becerisine ders kitabında bilgi temasında 25, etkinlik temasında 18, değerlendirme temasında 14 ve görsel temasında 22 defa yer verilmiştir (Tablo 4.19).

Tablo 4. 19 Araştırma becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	25
Etkinlik	18
Değerlendirme	14
Görsel	22

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında araştırma becerisine görsel temasında 6, etkinlik temasında 4, bilgi temasında 4 ve değerlendirme temasında 5 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 20).

Tablo 4. 20 Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında araştırma becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	4
Etkinlik	4
Değerlendirme	5
Görsel	6

Görsel temasında fotoğraf (Şekil 4. 10), bilgi temasında “*Ar-Ge (araştırma geliştirme), araştırma ve/veya pratik deneyimden edinilmiş ve mevcut bilgiden yararlanarak yeni malzemeler, yeni ürünler ya da cihazlar üretmeye; hâlen üretilmiş veya oluşturulmuş olanları büyük ölçüde iyileştirmeye yönelik sistemli çalışmalardır.*” (s. 140) gibi bilgi kaynağı, etkinlik temasında “*Şimdi, hep birlikte bu sınıfın öğrencilerinden Yusuf Efe'nin bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak yaptığı araştırmayı inceleyelim.*” (s. 148) gibi örnek bilimsel araştırma basamakları ve değerlendirme temasında örneğin; “*Bilimsel araştırmalarda kaynakçanın belirtilmesi neden önemlidir?*” (s. 156) şeklinde çoktan seçmeli test ve boşluk doldurma sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 10 Araştırma becerisinin bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı içerisinde yer alan “bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında araştırma becerisine görsel temasında 9, etkinlik temasında 8, bilgi temasında 11 ve değerlendirme temasında 7 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 21).

Tablo 4. 21 Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında araştırma becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	11
Etkinlik	8
Değerlendirme	7
Görsel	9

Görsel temasında resim ve fotoğraf (Şekil 4. 11) bilgi temasında ise örneğin; “*Bireyin ilgi duymadığı ve hoşlanmadan yaptığı meslek, bireyin meslekî doyumunu ve başarısını olumsuz etkileyecektir.*” (s. 184) şeklinde bilgi kaynaklarına yer verilmiştir. Etkinlik temasında araştırma ödevi, pekiştirici sorular ve örneğin “*Seçmeyi düşündüğünüz mesleği tabloda verilen açıklamalar doğrultusunda araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı tabloda verilen ilgili alanlara yazınız.*” (s. 185) gibi açık uçlu sorulara, değerlendirme temasında ise “*Mesleğimizi seçerken kendimize sormamız gereken sorular nelerdir? Açıklayınız.*” (s. 188) gibi çoktan seçmeli test, boşluk doldurma ve yazılı yoklama sorularına yer verilmiştir.

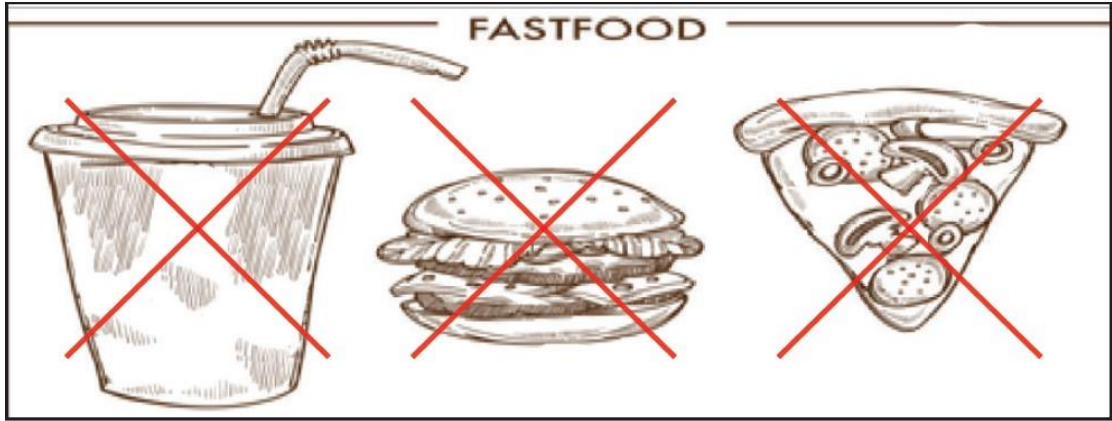
Şekil 4. 11 Araştırma becerisinin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan “İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında araştırma becerisine görsel temasında 7, etkinlik temasında 6, bilgi temasında 10 ve değerlendirme temasında 2 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 22).

Tablo 4. 22 Küresel Bağlantılar öğrenme alanında araştırma becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	10
Etkinlik	6
Değerlendirme	2
Görsel	7

Görsel temasında fotoğraf ve resim (Şekil 4.12), bilgi temasında örneğin “Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü sanatı, inançları, örf ve âdetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır.” (s. 149) gibi bilgi kaynağı, etkinlik temasında örneğin; “Günümüzde yayınlanan dizi veya sinema filmlerinde bunlara benzer olumsuzluklar var mıdır? Varsa nelerdir? Anlatınız.” (s. 251) şeklinde pekiştirici etkinliklere, değerlendirme temasında ise “Millî kültürümüzün popüler kültürden olumsuz yönde etkilenmesini önlemek için bize düşen görevler nelerdir? Açıklayınız.” (s. 256) gibi çoktan seçmeli test sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 12 Araştırma becerisinin küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde yer alan “Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

4.7 Girişimcilik Becerisinin Ders Kitabına Yansımaları

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda girişimcilik becerisine 6. sınıfta “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 4 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4. 23).

Tablo 4. 23 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında girişimcilik becerisi ile ilgili kazanımlar.

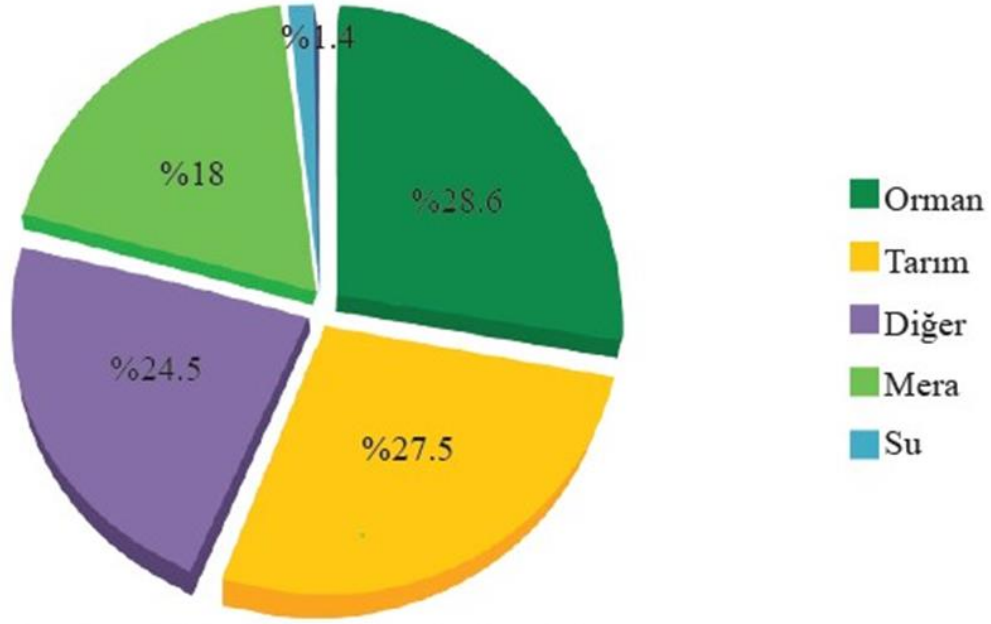
Öğrenme Alanı	Kazanım
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. SB.6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar. SB.6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder. SB.6.5.6. İlgili duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.

Girişimcilik becerisi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanındaki ülkemizin kaynaklarını ekonomik faaliyetleriyle ilişkilendirir, yatırım ve pazarlama ile ilgili proje önerileri hazırlar, nitelikli insan gücünün ekonominin gelişimindeki önemini analiz eder ve mesleklerin gerektirdiği özellikleri araştırır kazanımı ile ilişkilidir (Gönülcü, 2019). Girişimcilik becerisine ders kitabında yalnızca “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında yer verilmiştir. Görsel temasında 26, etkinlik temasında 23, bilgi temasında 33 ve değerlendirme temasında 23 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 24).

Tablo 4. 24 Girişimcilik becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	32
Etkinlik	19
Değerlendirme	19
Görsel	35

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında girişimcilik becerisine görsel temasında 35, etkinlik temasında 19, bilgi temasında 32 ve değerlendirme temasında 19 defa yer verilmiştir. Görsel temasında fotoğraf, resim, harita ve grafik (Şekil 4. 13), bilgi temasında “*Meslek bireyin hayatını devam ettirebilmek ve geçimini sağlamak için yaptığı işidir.*” (s. 184) şeklinde bilgi kaynağı, etkinlik temasında örneğin; “*Yaşadığımız yer yatırım yapmak için gerekli unsurlardan hangilerine sahiptir? Söyleyiniz.*” (s. 176) şeklinde örnek çalışmalara, değerlendirme temasında ise yazılı yoklama soruları, çoktan seçmeli test soruları, boşluk doldurma soruları ve “*Yatırım yapabilmek için gerekli olan unsurlardan biri*” (s. 187) şeklinde eşleştirme sorusuna yer verilmiştir.

5.2: Türkiye’de Arazi Kullanım Grafiği-TÜİK/2016

Şekil 4. 13 Girişimcilik becerisinin üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı içerisinde yer alan “ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

4.8 Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisinin Ders Kitabına Yansımaları

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine 6. sınıfta “Kültürel Miras” öğrenme alanında 2, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 1, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 3 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4. 25).

Tablo 4. 25 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı’nda 6. sınıf öğrenme alanlarında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
Kültürel Miras	SB.6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar. SB.6.2.5. Tarihi ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.
Etkin Vatandaşlık	SB.6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar. SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar. SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi “Kültürel Miras” öğrenme alanında İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar ve tarihi ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar

kazanımlarıyla ilişkilidir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında da konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar kazanımıyla ilişkilidir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında ise yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar, demokrasinin önemini açıklar ve hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar kazanımlarıyla ilişkilidir (Kayadibi, 2019).

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine ders kitabında bilgi temasında 93, etkinlik temasında 54, değerlendirme temasında 45 ve görsel temasında 52 defa yer verilmiştir (Tablo 4.26).

Tablo 4. 26 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	93
Etkinlik	54
Değerlendirme	45
Görsel	52

Kültürel Miras öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine görsel temasında 21, etkinlik temasında 28, bilgi temasında 54 ve değerlendirme temasında 13 kez defa verilmiştir (Tablo 4. 27).

Tablo 4. 27 Kültürel Miras öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	54
Etkinlik	28
Değerlendirme	13
Görsel	21

Görsel temasında fotoğraf, resim, harita ve şekil, bilgi temasında ise örneğin; “İpek Yolu, Çin’in Xi’an (Şian) kentinden başlayarak Hazar Denizi’nin güneyinden ve kuzeyinden iki kol hâlinde Avrupa’ya uzanan tarihî ticaret yoludur.” (s. 95) şeklinde

bilgi kaynağına yer verilmiştir. Etkinlik temasında örneğin; “Aşağıdaki tabloda Türklerin İslamiyeti kabulünden öncesi ve Türklerin İslamiyeti kabulünden sonrasıyla ilgili yaşayışları verilmiştir. Bu yaşayışlarındaki benzerlikleri ya da değişimleri dikkate alarak boş bırakılan yerleri doldurunuz.” (s. 78) gibi metinler üzerinde pekiştirici sorular, değerlendirme temasında çoktan seçmeli test soruları, boşluk doldurma soruları ve örneğin; “Türklerin İslamiyet’i kabulleriyle beraber siyasi, sosyal ve kültürel alanda yaşadıkları değişimleri ilgili kutucuklara yazınız.” (s. 101) gibi yazılı yoklama sorularına yer verilmiştir.

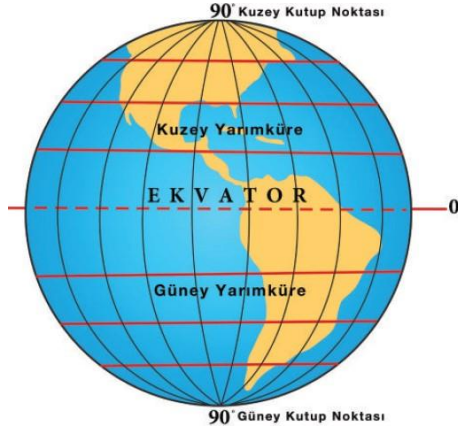
Şekil 4. 14 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin kültürel miras öğrenme alanı içerisinde yer alan “İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine görsel temasında 7, etkinlik temasında 4, bilgi temasında 14 ve değerlendirme temasında 6 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 28).

Tablo 4. 28 İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	14
Etkinlik	4
Değerlendirme	6
Görsel	7

Görsel temasında fotoğraf ve harita (Şekil 4. 15), bilgi temasında örneğin; “Dünyayı ortadan iki eşit parçaya böldüğü varsayılan, kutup noktalarından eşit uzaklıktaki çembere ekvator denir.” (s. 107) gibi bilgi kaynağına, etkinlik temasında örneğin “Haritadan yola çıkarak kıtaların isimlerini aşağıda verilen ilgili yerlere yazınız.” (s. 101) gibi beyin fırtınası sorularına ve değerlendirme temasında çoktan seçmeli sorular ve örneğin; “Türkiye kuzey paralelleri ile doğu meridyenleri arasında yer alır.” (s. 131) şeklinde boşluk doldurma sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 15 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan “Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

“Etkin vatandaşlık” öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine görsel temasında 24, etkinlik temasında 22, bilgi temasında 25 ve değerlendirme temasında 26 defa yer verilmiştir (Tablo 4. 29).

Tablo 4. 29 “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine kitapta yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	25
Etkinlik	22
Değerlendirme	26
Görsel	24

Görsel temasında fotoğraf ve resim (Şekil 4. 16), bilgi temasında örneğin; “*Demokratik yönetimlerde halk, seçimler yoluyla yönetime katılır.*” (s. 208) şeklinde bilgi kaynağına yer verilmiştir. Etkinlik temasında örneğin; “*Toplum düzeninin sağlanmasında uyulması gereken kurallar vardır. Bu kuralların işleyişinde yasama, yürütme, yargı güçleri arasındaki ilişki önemlidir. Aşağıda verilen örnekten yola çıkarak siz de bir konu üzerinde yasama, yürütme, yargı arasındaki ilişkiyi açıklayarak yazınız.*” (s. 203) gibi pekiştirici metinler üzerinden sorulan sorular ve değerlendirme temasında çoktan seçmeli test soruları, yazılı yoklama sorularına ve örneğin; “*Haklarımız ve sorumluluklarımız ile güvence altına alınmıştır.*” (s. 224) gibi boşluk doldurma sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 16 Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin etkin vatandaşlık öğrenme alanı içerisindeki “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

4.9 Politik Okuryazarlık Becerisinin Ders Kitabına Yansımaları

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda politik okuryazarlık becerisine 6. sınıfta "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında 6 kazanım ile yer verilmiştir (Tablo 4.30).

Tablo 4. 30 2018 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda 6. sınıf öğrenme alanlarında politik okuryazarlık becerisi ile ilgili kazanımlar.

Öğrenme Alanı	Kazanım
Etkin Vatandaşlık	SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. SB.6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar. SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder. SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar. SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar. SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.

Politik okuryazarlık becerisi "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanındaki farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır, yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar, karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder, demokrasinin önemini açıklar, hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar, kadına verilen değeri fark eder kazanımlarıyla doğrudan ilişkilidir (Görmez, 2018, Demirezen ve Hasgül, 2022).

Politik okuryazarlık becerisine ders kitabında yalnızca "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında yer verilmiştir. Görsel temasında 43, etkinlik temasında 46, bilgi temasında 51 ve değerlendirme temasında 31 kez yer verilmiştir (Tablo 4. 31).

Tablo 4. 31 Politik okuryazarlık becerisine ders kitabında yer verilme durumu.

Temalar	Yer Verilme Durumu
Bilgi	51
Etkinlik	46
Değerlendirme	31
Görsel	43

"Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında politik okuryazarlık becerisine görsel temasında 43, etkinlik temasında 46, bilgi temasında 51 ve değerlendirme temasında 31 kez yer verilmiştir. Görsel temasında fotoğraf ve resim, bilgi temasında örneğin; " *Demokrasi, halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, halk iradesi demektir.*" (s. 208) gibi bilgi kaynağına, etkinlik temasında örneğin; " *Ev, okul ve toplumda demokratik bir yaşam sürmek neden önemlidir? Tartışınız.*" (s. 209) gibi tartışma etkinliklerine,

değerlendirme temasında çoktan seçmeli test soruları, boşluk doldurma soruları, eşleştirme soruları ve örneğin, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yönetim yapısını oluşturan yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklayınız.” (s. 225) gibi yazılı yoklama sorularına yer verilmiştir.

Şekil 4. 17 Politik okuryazarlık becerisinin “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde yer alan “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımına uygun verilen görsel örneği.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Bu nitel araştırmanın amacı 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki becerilerin 6. sınıf ders kitabında verilme durumunu inceleyip değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda ders kitabı bilgi, etkinlik, değerlendirme ve görsel temaları üzerinden analiz edilmiştir. Bu analiz sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki 27 beceriden 6. sınıfta verilen 9 tanesi ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır.

Eleştirel düşünme becerisinin sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabında 3 farklı öğrenme alanında olmak üzere toplamda 11 kazanımda yer aldığı ve beceriye bütün temalarda verildiği görülmüştür. Kitabın genelinde ise en fazla kazanımda verilen beceri olmuştur. Eleştirel düşünme becerisi diğer birçok beceri ile ilişkilidir. Bireyin günümüz şartlarında çok hızlı bir şekilde ulaşabildiği bilginin doğruluğunu, tutarlılığını sorgulayan, araştıran, inceleyen bir bakış açısına sahip olmasına yardımcı olmaktadır. Meltzoff ve Cooper (2018)'a göre de eleştirel düşünme becerisi bireye bu üst düzey becerileri kazandırmak için gereklidir. Ancak bilindiği gibi eleştirel düşünme becerisine Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yalnızca 6. sınıfta yer verilmiştir (MEB, 2018). Özensoy (2019), sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisinin verilmesi açısından önemli bir ders olduğunu açıklayarak diğer sınıflarda da bu becerinin verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin 6. sınıf ders kitabında 3 farklı öğrenme alanında olmak üzere toplamda 6 kazanımda yer aldığı ve beceriye bütün temalarda yer verildiği görülmüştür. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi bir bireyin yaşam boyu ihtiyaç duyacağı yetkinlikler arasında yer almaktadır. Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla sürekli etkileşim ve iletişim içindedir. Nas (2003) ve Alpöge (1991)'ye göre Kayadibi (2019), bilişsel gelişimine bağlı olarak bireyin çevresini anlamlandırma, algılama, anlatma, soru sorma ve deneyimleri aktarmadaki en önemli aracın dil olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle bu beceriye farklı öğrenme alanlarında ve çok sayıda kazanımda yer verilmiş olması önemlidir.

Araştırma becerisinin 6. sınıf ders kitabında 3 farklı öğrenme alanında olmak üzere toplamda 4 kazanımda yer aldığı ve beceriye bütün temalarda yer verildiği görülmüştür. Gürgil (2019)'e göre öğrenme alanı ve kazanımlarda yer almasa bile öğretmen tarafından uygun öğretim yöntemleriyle kazandırılacak beceriler vardır ve araştırma becerisi de bunlardan biridir. Bu bağlamda öğretmenlerin bu beceriyi kazandırmak için

inisiyatif kullanmalarına olanak sağlanması önemlidir. Bilindiği gibi günümüz eğitim anlayışında her bireyin gerekli olan bilgiye öğretmen rehberliğinde kendisinin ulaşabilmesi hedeflenmektedir. Araştırma becerisi de bireyin bilgiye ulaşması için sahip olması gereken becerilerin başında gelmektedir. Ayrıca hem 2005 hem de 2018 öğretim programlarında ortak olarak yer verilen becerilerden olan araştırma becerisi bireyin yaşamı boyunca sadece eğitim süreci değil, her zaman ihtiyaç duyduğu bir yetkinliktir.

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin 6. sınıf ders kitabında 2 öğrenme alanında olmak üzere toplamda 4 kazanımda yer aldığı ve beceriye bütün temalarda yer verildiği görülmüştür. Zaman kavramı çocuklarda geliştirilmesi gereken önemli kavramlardan biridir. Şimşek ve Öztürk (2014), zamanda bulunulan yeri anlayabilmek ve geçmiş, günümüz ve gelecek arasındaki bağlantıyı kurabilmek için zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazanılmış olması gerektiğini belirtmektedir. Aladağ (2015)'a göre ise sosyal bilgiler dersindeki tarih konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için öğrencilerin zaman ve kronoloji kavramlarına hakim olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda 2 öğrenme alanında yer verilmesi ve bilgi, etkinlik, görsel temalarındaki yer verilme sayısı becerinin aktarılması açısından olumsuz bir duruma neden olabilir.

Yenilikçilik becerisine 6. sınıf ders kitabında 2 öğrenme alanı ve 2 kazanımda yer verilmiştir. Beceri, tüm temalarda yer almıştır. Ancak bilgi (13), etkinlik (13), değerlendirme (9) ve görsel (17) temalarındaki yer verilme durumuna bakıldığında öğretim programındaki 9 beceri arasında en az kazanımda yer verilen ve temalarda en az sayıda işlenen beceri olduğu görülmüştür. Bilindiği gibi günümüzde yenilikçilik sadece eğitimde değil aynı zamanda ekonomi, politika, sanat gibi birçok alanda ihtiyaç duyulan becerilerdendir. Özellikle bilim ve teknolojinin çok hızlı bir şekilde ilerlemesi nedeniyle bu beceriye sahip olan bireyler yetiştirmek daha da önem kazanmıştır. Sever (2021), 21. yüzyıl becerileri arasında da yer alan yenilikçilik becerisinin günümüzde gelişmiş ülkeler tarafından önemsendiğini, öğretim programlarında fazlaca yer verildiğini çünkü bu ülkelerin yenilikçilik becerisine sahip bireylere ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda yenilikçilik becerisine 6. sınıf ders kitabında yeterli düzeyde yer verilmediği görülmüştür.

Politik okuryazarlık becerisine 6. sınıf ders kitabında 1 öğrenme alanında ve 6 kazanımda yer verilmiştir. Beceri, tüm temalarda yer almıştır. Bilgili (2008), sosyal bilgiler dersinin en genel amacının sosyal yaşam ile politik yaşam arasında modern nitelikli bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmektedir. Tarhan (2015)'in belirttiğine göre

de nitelikli bir biçimde yetişen bireyleri geleceğe hazırlayarak onları bilgi ve beceri yönünden geliştirip yaşamın her alanında aktif olmalarını sağlamanın sosyal bilgilerin amaçlarından biridir. Kara ve Tangülü (2017)'ne göre ise sosyal bilgiler dersi bireylerin sosyal yaşama uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Bilindiği gibi sosyal bilgiler dersinin önemli amaçlarından biri de etkin bir vatandaş yetiştirmektir. Politik okuryazarlık da bu amaca hizmet eden önemli bir beceridir. Bu nedenle hem 6 kazanımda yer verildiği hem de temalardaki içerik bakımından zengin bir şekilde işlendiği görülmüştür.

Mekanı algılama becerisine 6. sınıf ders kitabında 1 öğrenme alanında ve 4 kazanımda yer verilmiştir. Beceri, tüm temalarda yer almıştır. Turgay (2009)'a göre mekan, bireyin içinde yaşadığı ortama aidiyet duygusu kazanmasıyla birlikte birey ile bütünleşmektedir. Bireylere üzerinde yaşadığı mekanın ilkökul ve ortaokulda bilimsel olarak öğretildiği ders olan sosyal bilgiler (Akengin ve Ayaydın, 2017) bu bütünleşmeyi sağlamaya yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda bilgi (43) ve görsel (41) temalarındaki içerik sayısı olumlu görülürken etkinlik (28) ve değerlendirme (24) temalarındaki içerik sayısının ise becerinin aktarılması açısından olumsuz olabileceği düşünülmektedir.

Girişimcilik becerisine 6. sınıf ders kitabında 1 öğrenme alanında ve 3 kazanımda yer verilmiştir. Beceri, tüm temalarda yer almıştır. Eroğlu ve Deveci (2021)'ye göre girişimcilik becerisi ekonomik ve sosyal dönüşümü gerçekleştirme görevini yerine getirmektedir. Buna göre girişimcilik becerisi ders kitabında 3 kazanımda yer almasına rağmen özellikle etkinlik (19) ve değerlendirme (19) temalarında diğer temalara göre daha az sayıda içerikte yer verildiği görülmüştür.

Harita okuryazarlığı becerisine 6. sınıf ders kitabında 1 öğrenme alanında ve 3 kazanımda yer verilmiştir. Beceri, tüm temalarda yer almıştır. Bilgi temasında 33 defa işlenmesi olumlu sayılabilecekken etkinlik ve değerlendirme temalarında 23, görsel temasında ise 26 defa işlenmesi becerinin aktarılması açısından olumsuz bir durum olarak görülebilir.

5.2 Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına göre aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- 1) Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ders kitabında değerlendirme temasında daha fazla ölçme ve değerlendirme aracı kullanılabilir. Böylece bireyde bu beceri daha kolay pekiştirilebilir.
- 2) Yenilikçilik becerisi gelişim ve değişimlerin çok hızlı yaşandığı çağımızda yaşına bakılmaksızın tüm insanların ihtiyaç duyduğu bir beceridir. Bu nedenle bireyin günümüzdeki ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kitapta bu beceriye nasıl daha fazla yer verilebileceğine ilişkin konunun tüm paydaşlarının görüşleri alınarak çalışmalar yapılabilir.
- 3) Mekânı algılama ve girişimcilik becerilerinin etkinlik ve değerlendirme temalarında yer verilme sayısı artırılabilir. Bunun için de kitapta yer verilen etkinlikler ve değerlendirme soruları çeşitlendirilebilir.
- 4) Harita okuryazarlığı becerisinin ders kitabındaki görsel temasında yer verilme düzeyini artırmak için öncelikle kitaptaki harita türlerini çeşitlendirerek çoğaltmak faydalı olabilir. Etkinlik ve değerlendirme temalarında ise daha çok uygulama yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ablak, S. (2019). Mekanı algılama. Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* (s. 413-430). Pegem Akademi.
- Akbaba, B., & Aksoy, B. (2019). Sosyal bilgilerde beceri eğitimi. Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* (s. x-xvii). Pegem Akademi.
- Akengin, H., & Ayaydın, Y. (2017). Mekânı algılama ve zihin haritalarının geliştirilmesi üzerine bir araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi* (36), 48-56.
- Akkuş, A. (1995). *Harita bilgisi*. Öz Eğitim Yayınları.
- Alaca, E. (2017). Sosyal bilgiler ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum*, 6(18), 759-786.
- Aladağ, S. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde beceriler. Sever, R. (ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 307-348). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alpöge, G. (1991). *Çocuk ve dil*. Yapı Kredi Yayınları.
- Altay, N. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının beceriler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 276-297.
- Altun, A., & Kaymakçı, S. (2016). Zaman ve kronolojinin öğretiminde bir materyal: zaman şeritleri. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 157-192.
- Atalay, İ. (2004). *Doğa bilimleri sözlüğü*. Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17.
- Aydoğan, O., & Karabağ, G. (2020). Eğitsel bilgisayar oyunu ile desteklenmiş tarih öğretiminin öğrencilerin mekanı algılama ve kronolojik düşünme becerilerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 106-130.
- Barak, M., Morad, & S., Ragonis, N. (2013). *Students' innovative thinking and their perceptions about the ideal learning environment*. Proceedings of the 8th International Conference on Knowledge Management in Organizations, 111–125.

- Bayar, M. (2018). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan "İpek Yolunda Türkler" ünitesi kapsamında "Ötüken'de elli beş gün" adlı kitabın değerlendirilmesi ve öğrenci görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bekdemir, Ü., & Polat, S. (2016). Sosyal bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında harita kullanımı. *EKEV Akademi Dergisi*, (68), 363-382.
- Bilgili, A. S. (2008). Sosyal bilgiler programlarında sosyal bilimlerin yeri. Bilgili, S. (ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 149-159). Pegem Akademi.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.
- Cüceloğlu, D. (1995). *İyi düşün doğru karar ver*. Sistem yayıncılık.
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(174), 33-38.
- Çanaklı, F., & Beldağ, A. (2023). Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin sosyal bilgiler dersi bağlamında incelenmesi: nitel bir araştırma. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 125-151.
- Çeçen, M. A., & Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Çelik, A. (2011). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (MEB) yer alan İpek Yolu'nda Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimlerin kullanılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikkaya, T., & Kürümlüoğlu, M. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda kazandırılması hedeflenen alan becerilerine kitaplarda yer verilme durumu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (40), 141-158.
- Çetin, A. (2008). *6. Sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Demir, Ö., & Acar, M. (2002). Sosyal bilimler sözlüğü. Vadi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2021). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Pegem Akademi.
- Demirel, Y., & Seçkin, Z. (2008). Bilgi ve bilgi paylaşımının yenilikçilik üzerine etkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 189-202.
- Demirezen, S., & Hasgöl, M. (2022). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında okuryazarlık becerilerinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (33), 213-247.
- Demirkaya, H., & Çakar, E. (2012). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 13(2), 33-49.
- Dilek, D. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. Dilek, D. (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* (s. 3-48). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Doğan, İ., & Oruç, Ş. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında temel beceriler. *Uluslararası Ders Kitapları Ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 91-115.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.), *Sosyal bilgiler ve hayat bilgisi öğretimi* (s. 17-52). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2006). Etkin vatandaşlık eğitimi için düşünme becerilerinin öğretimi. Öztürk, C. (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, (s. 180-216). PegemA Yayıncılık.
- Duman, B., & Girgin, M. (2007). Eğitim fakültesi öğrencilerinin harita okuryazarlığına ilişkin görüşleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17), 185-202.
- Ekiz, D. (2004). Eğitim dünyasının nitel araştırma paradigmasıyla incelenmesi: doğal ya da yapay. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 415-439.
- Eroğlu, S., & Deveci, H. (2021). Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ile girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1190-1211.
- Fields, K. (2020). *Curriculum bias in a social studies textbook*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Alverno College, Milwaukee, Wisconsin.
- Friedman, S. (2005). Social studies in action. *Young Children*, 60(5), 44-47.

- Gömleksiz, N. M., & Kan, Ü. A. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 39-49.
- Gönülcü, K. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere mini şirketler kurmaları yoluyla girişimcilik becerisinin kazandırılması: bir eylem araştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Eroğlu, S., & Deveci, H. (2021). Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ile girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1190-1211.
- Görmez, E. (2018). Güncellenen sosyal bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(STEMES'18), 109-114.
- Gürgil, F. (2019). Araştırma. Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* (s. 1-24). Pegem Akademi.
- Kapan, A. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebi ürünlerin öğrenme alanlarında yer alan değerler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Kara, H., & Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi. *Araştırma Ve Deneyim Dergisi*, 2(1), 1-28.
- Karakuş, H. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının alternatif ölçme ve değerlendirme anlayışı açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Karakuş, U., & Zafer, B. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında mekanı algılama becerisinin incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 198-212.
- Kayadibi, N. (2019). Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma. Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* (s. 537-554). Pegem Akademi.
- Kayacan, F. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan soruların revize edilmiş Bloom Taksonomisi'ne göre değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Krosnick, J. A. (1990). Expertise and political psychology. *Social Cognition*, 8, 1-8.
- Kurt, A. G. (2017). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı ve tutumlarının belirlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kuş, Z. (2013). Politik okuryazarlık ve aktif vatandaşlık. Gençtürk, E., Karatekin, K. (ed.), *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar* (s. 207-229). Pegem Akademi.
- Kuş, Z. (2019). Politik okuryazarlık. Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* (s. 445-486). Pegem Akademi.
- MEB. (2005). *Sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4. ve 5. sınıf programı ve kılavuzu*. Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2023). *Sosyal bilimlerde araştırma rehberi*. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4, 5, 6, ve 7. sınıflar öğretim programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Meltzoff, J., & Cooper, H. (2018). Introduction. J. Meltzoff ve H. Cooper (Ed.), *Critical thinking about research: Psychology and related fields (3-8)*. Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Merç, A. (2011). *Sosyal bilgiler ve okul öncesi öğretmenliğinde öğrenim gören öğrencilerin mekân bilişi ve harita okuma becerileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Michaelis, J. U., & Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children: A Guide to Basic In Social Studies for Children: A Guide to Basic Instruction*. (11th Edition). USA: Allyn and Bacon.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nas, R. (2003). *Eğitim fakültesi öğrencileri ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ezgi Kitabevi.

- NCSS (1993 January;February). The Social Studies Professional. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Neill, P. (2015). Going from me to we: social studies in preschool. *High Scope Extensions*, 29 (1). 1-10
- Özensoy, U. A. (2019). Eleştirel düşünme. Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* (s. 91-111). Pegem Akademi.
- Öztürk, C., & Deveci, H. (2020). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. Öztürk, C. (ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (s.1-40). Pegem Akademi.
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovations: modifications of a model for telecommunications*. In Die Diffusion Von Innovationen In Der Telekommunikation (25–38). Berlin: Springer Berlin Heidelberg.
- Safran, M., & Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. *İlköğretim Online*, 5(2), 87-109.
- Sarısamam, S. (2008). Siyaset bilimi. Bilgili, A. S. (ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 73-79). Pegem Akademi.
- Selçuk, G. N. (2024). *Sosyal bilgilerde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kazandırılması üzerine bir model*. (Yayınlamamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sever, I. (2021). Sosyal bilgiler dersinin temel becerileri. Aktepe, V., Gündüz, M., Fidan, K. N., Yalçınkaya, E. (ed.), *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler eğitimi* (s. 21-44). Pegem Akademi.
- Sönmez, F. Ö. (2013). Harita okuryazarlığı. Gençtürk, E., Karatekin, K. (ed.), *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar* (s. 137-157). Pegem Akademi.
- Şimşek, S., & Öztürk, M. (2014). Sosyal bilgiler eğitiminde beceriler. İnan, S. (ed.), *Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler* (s. 83-97). Anı Yayıncılık.
- Taşyürek, Z. (2020). Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi. Çelikkaya, T., & Yakar, H. (ed.), *Konu ve beceri temelli sosyal bilgiler eğitimi-1* (s. 231-266). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 649-669.
- Tekışık, H. H. (1986), Ders kitabı nedir, seçimi nasıl olmalı? *Çağdaş Eğitim*, 11(110): 1-3.
- Tonga, D., & Erdoğan, E. (2022). 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kazanım, değer ve beceri ilişkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(30), 58-84.
- Turgay, O. (2009). *Mekanın kurgulanması ve algılanmasında "bellek" in belirleyici etkisinin analizi* (Yayınlanmamış sanatta yeterlilik tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ulu, T. C. (2015). *6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Uğurlu, N. B., & Aladağ, E. (2015). Mekansal düşünmenin Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki yeri ve öğretmenlerin bu beceri hakkındaki görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (32), 22-42. <https://doi.org/10.14781/mcd.31563>
- Ünsal, Y., & Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*.
- Wu, F. J. (2010). *Content Analysis on related studies of Grade 1-9 Curriculum Guideline in Learning Area of Social Studies*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). National Sun Yat-sen University, Taiwan.
- Yalçın, E. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri (Giresun Örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Yazıcı, H., & Koca, K. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 19-39). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Yelkikalan, N., Akatay, A., Altın, E. (2010). Yeni girişimcilik modeli ve yeni nesil girişimci profili: internet girişimciliği ve y, m, z kuşağı girişimci. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 489-506.

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Zaller, J. R. (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge University Press.
- Zaltman, G., Duncan, R., Holbek, J. (1973). *Innovations and organizations*. New York: J. Wiley and Sons.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	BÜŞRA ÇELEBİOĞLU
Yabancı Dili	İNGİLİZCE
Orcid Numarası	0000-0001-7378-5863
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10491978
Lise	KOZAN LİSESİ - 2009
Lisans	GİRESUN ÜNİVERSİTESİ - 2013
Yüksek Lisans	ORDU ÜNİVERSİTESİ - 2024
Mesleki Deneyim	-
Akademik Çalışmalar	-

